

## Розділ III

# СТОРИНКИ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ

УДК 94 (477) «1914/1916»

*І.В. Ільницький  
(м. Івано-Франківськ)*

### ТИМЧАСОВЕ ВІЙСЬКОВЕ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВО ГАЛИЧИНИ: КАДРОВИЙ АСПЕКТ

*На основі архівних матеріалів розглянуто особливості формування кадрового складу управлінського апарату Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини, реконструйовано соціально-професійний портрет чиновників, визначено національні, фахові та політичні підходи до комплектації штатів центральних та місцевих окупаційних органів.*

**Ключові слова:** *Тимчасове військове генерал-губернаторство Галичини, окупаційна адміністрація, кадровий склад, Канцелярія Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини, Штаб Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини, Г. Бобринський.*

Століття від дня початку Першої світової війни поживає інтерес громадськості та науковців до подій та процесів воєнного часу. У роки Великої війни Україна була позбавлена своєї суб'єктності й українські землі, що перебували у складі двох імперій, були втягнуті у вир військових і військово-політичних подій, ставши безпосереднім театром бойових дій, полем битв ідеологічних спрямувань, діяльності розвідок та контррозвідок із залученням різноманітних суспільних інститутів та інформаційних джерел.

Нині українськими науковцями проводяться ґрунтовні дослідження по вивченню та переосмисленню багатьох проблем історії України періоду 1914–1918 рр. Як зазначає доктор історичних наук, професор О. Реєнт, у вітчизняній історіографії оформилося ряд пошукових напрямків по вивченню українського контексту Великої війни: соціально-економічний, орієнтаційно-цивілізаційний, політичний, геополітичний, історія легіону УСС, гуманітарно-інформаційний, з проблем біженців, громадських та гуманітарних організацій, регіоналістики, «культури війни», повсякдення населення у період війни, тощо. Окремою дослідницькою проблемою у вітчизняній та зарубіжній (передусім російській) історіографії є діяльність російської окупаційної адміністрації Галичини і Буко-

вини протягом 1914–1918 рр.<sup>1</sup> Мова йде передусім про праці українських істориків І. Кучери, В. Любченка, О. Мазура, В. Яремчука<sup>2</sup>, російських — О. Бахтуріної, В. Савченка<sup>3</sup>. Їхній доробок сьогодні задає тон та спрямованість наукового дискурсу довкола малодосліджених аспектів пов'язаних із історією Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини. На наше переконання є недостатньо вивченими в історичній науці принципи формування кадрового складу, організація оплати праці та фінансування потреб управлінського апарату Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини.

Наукова новизна полягає у спробі на основі актових та господарських документів вивчити кадровий аспект організації діяльності Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини.

Розпочинаючи активні дії на Південно-Західному фронті, російське командування певно сподівалося на успіх та окупацію значної частини території противника. Однак, архівні матеріали та інші джерела не дають нам підстав стверджувати, що влада розробила конкретний план заходів щодо рекрутування кадрів для нових земель, а тим більше мала сформований кадровий резерв, який би міг на другий день полишення австрійськими військами території приступити до управління ними.

До певного часу із завданнями місцевого управління могли справлятися військової офіцери. Саме тому першим кадровим розпорядженням став наказ командуючого 8-армією генерала О. Брусилова від 10 серпня 1914 р. про призначення найбільш енергійних штаб-офіцерів для здійснення цивільного управління окупованими територіями. На цих офіцерів, виділених здебільшого зі складу етапно-господарського відділу, покладался контроль за діяльністю місцевої, сформованої ще австрійцями адміністрації<sup>4</sup>.

Військове управління з самого початку визначалося як тимчасове та таке, ще не спроможне у повній мірі вирішувати господарсько-управлінські справи цивільного населення<sup>5</sup>.

Про можливість збереження подальшої діяльності довоєнних управлінських органів, навіть, не йшлося, вони мали бути повністю ліквідовані, а їхні кадри розпущені. Залучення місцевих адміністраторів не тільки не передбачалося (не регламентувалося) законодавством, але й із ідеологічної стратегії, навіть, не розглядалося. Адже, у Російській імперії при кадровому формуванні управлінських органів на перше місце завжди ставилися політична благонадійність кандидата на чиновницьку службу, відданість імператору та вітчизні, рекомендації з боку чиновників високого рангу. На кожного кандидата в чиновники із Департаменту поліції (до 1880 р. — з Третього відділення імператорської канцелярії) надходило оперативне зведення, а далі відбувалася довготривала процедура різних відношень, схвалень, рекомендацій тощо. Ніхто в умовах війни не збирався ламати століттями установлені принципи та порядки щодо підбору кадрів.

Російське командування йшло звичним шляхом довготермінової процедури підбору кадрів. 22 серпня 1914 р. за наказом Верховного головнокомандуючого було створене Тимчасове військово-генерал-губернаторство Галичини. Того ж дня графа Г. Бобринського повідомили про зроблені київському, подільському

та волинському генерал-губернатору Ф. Трепову розпорядження підібрати кандидатів на посади 8 начальників повітів, 50 стражників і 10 урядників; чернігівському та полтавському губернаторам — про підбір відповідно 8 та 2 кандидатур на посади начальників повітів<sup>6</sup>. Наказом головнокомандуючого арміями Південно-Західного фронту від 28 серпня 1914 р. за № 65 генерал-лейтенант граф Г. Бобринський був допущений «к временному исправлению должности военного генерал-губернатора Галиции»<sup>7</sup>.

Помічником військового генерал-губернатора з цивільної частини було призначено генерал-майора А. Половцова, начальником штабу — генерал-майора К. Новогребельського, генералом для доручень — генерал-майора барона А. Кноррінга<sup>8</sup>. 6 жовтня 1914 р. усі вони разом із тимчасовим військовим генерал-губернатором Галичини були затверджені височайшим наказом на своїх посадах<sup>9</sup>.

Тим часом ішов процес формування кадрів середньої і нижньої ланки. Цивільна влада, яка з початком війни була підпорядкована командуванню, діяла не так жваво як того хотіли військові, а тому командування все наполегливіше вимагало нетипового для бюрократії прискорення. Найближчий кадровий резерв знаходився у Південно-Західному краї, Чернігівській та Бессарабській губерніях (див. табл. 1).

Таблиця 1

| Територія                     | Посада у Тимчасовому військовому генерал-губернаторстві Галичини | Кількість чиновників |
|-------------------------------|--|----------------------|
| <b>Південно-Західний край</b> |  | <b>52</b>            |
| Київська губернія             | Начальники повітів   | 5                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 14                   |
| Волинська губернія            | Начальники повітів   | 4                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 12                   |
| Подільська губернія           | Начальники повітів   | 6                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 11                   |
| Чернігівська губернія         | Начальники повітів   | 5                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 8                    |
| Полтавська губернія           | Начальники повітів   | 2                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 3                    |
| Бессарабська губернія         | Начальники повітів   | 1                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 8                    |
| Департамент поліції           | Начальники повітів   | 2                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 6                    |
| Из отставников                | Начальники повітів   | 1                    |
|                               | Помічники нач. повітів   | 1                    |

За матеріалами: ЦДІАК України, ф. 361, оп. 1, спр. 311, арк. 46.

Із розвитком успіхів російських військ поступово формувалась управлінська структура окупаційної влади на місцях. Так, 7 вересня 1914 р. тимчасовий військовий генерал-губернатор Галичини граф Г. Бобринський, перебуваючи у Львові від 6 вересня, надіслав у Броди призначеному львівським губернатором М. Мельникову телеграму, в якій запропонував йому переїхати разом з канцелярією до м. Львова й призначити повітових начальників у Бібрку, Жидачів, Раву-Руську і Жовкву, а також наголосив на необхідності провести детальне обстеження становища місцевого населення, яке сильно постраждало від воєнних дій, аби мати можливість надати йому допомогу<sup>10</sup>.

Територіальна структура Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини через військові успіхи імператорської армії зазнавала певних змін. Наприкінці серпня — у вересні 1914 р. були сформовані з управлінським штатом три губернії: Тернопільська (губернатор І. Чарторизький), Львівська (губернатор М. Мельников) та Чернівецька (губернатор С. Євреїнов). Остання вперше була евакуйована вже 7 жовтня 1914 р., згодом, 15 листопада, її було відновлено, але ненадовго — 1 лютого 1915 р., — знову евакуйовано до Тернополя вдруге. У квітні 1915 р. за рахунок виділення низки повітів зі складу Львівської губернії розпочалося так і не закінчене до початку відступу з Галичини російських військ формування губернії Перемишльської (в.о. її губернатора — чернівецький губернатор С. Євреїнов)<sup>11</sup>.

Архівні документи дозволяють встановити, що в окупаційній адміністрації працювала абсолютна більшість чиновників середнього рангу (60%), не більше 10% вищого рангу, і 30% нижчого рангу<sup>12</sup>. Висловлене у вітчизняній та російській історіографії твердження про те, що кадри, які спрямовувалися в Галичину були малоосвічені або були різного роду «штрафниками» з поліцейських кіл, аферисти, які хотіли зробити у Галичині блискучу кар'єру, потребує уточнення. Так, російська дослідниця О. Бахтуріна стверджує, що у чиновників місцевої окупаційної адміністрації був надзвичайно низький освітній рівень і невисокі моральні якості кандидатів: з вищою освітою — нікого, з середньою — лише 6 осіб, решта — з початковою<sup>13</sup>. На наше переконання, освітній рівень відряджених з Київського генерал-губернаторства службовців не був настільки низький, як на цьому наполягає російська дослідниця. Дійсно, ряд адміністраторів не навчалися у державних освітніх закладах, але мали приватну домашню освіту. Фаховість у імперській бюрократичній системі визначалася не лише дипломами. А ті люди, які прибули виконувати свої обов'язки у Галичину, займали до того високі посади у різних міністерствах та відомствах, мали значний досвід адміністративно-управлінської роботи. Серед кадрових списків зустрічаються персоналії, які мали вищу юридичну освіту, зокрема закінчили Краківський, Новоросійський університети. Для чиновників середнього рівня в Російській імперії було типовим закінчити духовні училища, або певні поліцейські курси, військову прогімназію тощо<sup>14</sup>. Такі особи цілком успішно виконували свої функціональні чиновницькі обов'язки й у центральних губерніях Російської імперії.

Разом із цим варто розрізнати соціо професійний рівень імперських чиновників у Галичині та на Буковині. Щодо Чернівецької губернії, то професійний рівень її адміністраторів ми розберемо окремо.

З огляду на проаналізовані архівні документи національний склад чиновників підданих імперії Романових, що залучалися до роботи в окупаційній адміністрації, був різноманітний: росіяни (іноді траплялася паралельна назва «великороси»), українці (майже виключне іменування «малорос»), молдавани, болгары, поляки. Щодо останніх існували особливі підходи. Влада, яка на перше місце в оцінці чиновника ставила політичну благонадійність, а не професійні якості, остерігалася використання чиновників саме польської національності в Західній Україні. Чиновників-поляків, які все ж були відряджені на службу в структури Тимчасового генерал-губернаторства Галичини, губернатори та генерал-губернатор намагалися відрядити назад, замінивши іншими національностями. Варто відзначити, що за поляків часто сприймали й українців. У графі національності прописували «малорос», а поряд, ніби під знаком питання, у дужках — «поляк». До таких службовців, як правило, виникали додаткові претензії, встановлювався за їхньою роботою більш пильний контроль<sup>15</sup>.

У діловодстві канцелярії Тимчасового військового генерал-губернатора Галичини є дуже багато клопотань про прийом чи залишення на службі колишніх австрійських чиновників. Однак, абсолютна більшість таких прохань відхилялася. Разом із цим російська окупаційна адміністрація не могла у повній мірі обійтися без місцевих перекладачів. Тому, як виключення, у губернських канцеляріях усе ж працювало по 2–3 перекладача. На початку 1915 р. також окупаційна адміністрація була змушена брати на службу в якості писарів місцевих, з відповідними навиками, жителів Галичини, оскільки, як зазначалося у рапорті генерал-губернатора Г. Бобринського до штабу Південно-Західного фронту, мало було бажаючих їхати з центральних губерній Росії працювати писарем у Галичині за 50 руб. жалування. Нами було встановлено два випадки прийому на чиновницьку службу колишніх австрійських чиновників у Львівській губернії, та 10 випадків — у Перемишльській. В останній 2 австрійських підданих займали посади помічників начальників повітів, решта були діловодами, писарями<sup>16</sup>.

Важливим є також аналіз попереднього роду занять чиновників окупаційної адміністрації. Так, серед начальників повітів 28% раніше працювали у земських установах; 24% займали різні посади в губернських канцеляріях; 15% — у поліції; 10% мали громадські посади (такі як повітовий предводитель дворянства); 10% предстали воєнне відомство; 1% — систему освіти; 1% — міністерство закордонних справ. По поміщикам начальників повітів ситуація була наступна: 22% — земська служба; 22% — губернські і повітові канцелярії; 17% — поліція; 17% — освітянська сфера; 7% — воєнне відомство; 7% — юстиція; 4% — міністерство фінансів і торгівлі. Таке відсоткове співвідношення дозволяє припустити, що люди у тій чи іншій мірі були знайомі з функціонуванням бюрократичного апарату і мали відповідні компетенції. Інша справа полягала в особистих якостях кожного<sup>17</sup>.

Щодо кожного чиновника ми відомостей не маємо, проте нагородні листи та подання до нагород дають підстави вважати, що службовці, особливо у Львівській губернії, проявляли достатню старанність на службі<sup>18</sup>.

Більшість кадрових проблем були пов'язані саме із Чернівецькою губернією. Підбір кадрів здійснювався насамперед серед службовців Бессарабської губернії. Рангова структура і характеристика на чиновників були на порядок нижчими ніж у повітах Львівської губернії. Тому ми дотримуємося думки про те, що загальна незадовільна картина кадрового складу Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини формувалася у першу чергу через проблеми з кадровим забезпеченням Буковини. Призначення чиновників у цю губернію здійснювалося згори, але після їх недовготривалої роботи чернівецький губернатор уже доповідав про невідповідність фахових компетенції останніх займає посадам<sup>19</sup>.

Більш серйозно влада та військове командування віднесли до укомплектування штату управління Тимчасового військового генерал-губернатора Галичини. У табл. 2 наведено розпис посадовців по цивільному та військову управління.

Таблиця 2

| №                             | Наименование учреждения                 | Состав чиновников   | Число чинов |
|-------------------------------|---|---|-------------|
| 1                             | 2                                       | 3   | 4           |
| <b>Гражданское управление</b> |   |   |             |
| 1                             | Канцелярия военного генерал-губернатора | Начальник канцелярии  | 1           |
|                               |   | Юрисконсульт  | 1           |
|                               |   | Начальник отделения   | 1           |
|                               |   | Помощник начальника отделения                                     | 1           |
|                               |   | Секретарь   | 1           |
|                               |   | Казначей  | 1           |
|                               |   | Писарей   | 3           |
|                               |   | Для хозяйственных надобностей                                     | 2           |
| <b>Военное управление</b>     |   |   |             |
|                               |   |   |             |
| 1                             | Штаб                                    | Старших адъютантов  | 2           |
|                               |   | Секретарей  | 1           |
|                               |   | Помощник секретаря (он же казначей)                               | 1           |
| 2                             | Управление по квартирному довольствию   | Начальник отделения   | 1           |
|                               |   | Столоначальник  | 1           |
|                               |   | Инженер для технических заданий                                   | 1           |
| 3                             | Интендантское управление                | Делопроизводителей по военной, продовольственной и денежной части | 3           |

| 1 | 2   | 3                            | 4  |
|---|---|------------------------------|----|
| 4 | Военно-санитарное управление              | Делопроизводитель из врачей  | 1  |
| 5 | Военно-ветеринарное управление            | Делопроизводителей           | 1  |
| 6 | Управление военно-оккупационного контроля | Писарей                      | 15 |
|   |   | Чертежников                  | 1  |
|   |   | Для хозяйственной надобности | 5  |

За матеріалами: ЦДІАК України, ф. 361, оп. 1, спр. 461, арк. 63–64.

Разом із цим практика діяльності управлінського апарату протягом 1914 р. продемонструвала, що зазначений штатний склад Канцелярії Тимчасового військового генерал-губернатора Галичини (т. б. цивільне управління) фізично не міг дати раду справам, що потребували розгляду і швидко зростали в числі. Прохаючи 7 лютого 1915 р. головного начальника постачань армій Південно-Західного фронту про розширення штатного розпису Канцелярії на 2 посади начальників відділень і 5 посад їхніх помічників, Г. Бобринський зазначав, що число вихідних із канцелярії паперів у жовтні 1914 р. дорівнювало 1615, у грудні — 2725, у січні 1915 р. — 3664; загальна ж кількість справ, що надійшли на розгляд Канцелярії за останні чотири місяці, дорівнювала 10 032 номерам при тільки 7836 номерах справ вихідних<sup>20</sup>. Генерал-губернатор також наголосив: «Условия военного времени, отсутствие определения прав оккупирующей власти, необходимость примирения разнородных правовых институтов русского и австрийского законодательства, все это требует от чинов канцелярии работы творческой и весьма напряженной», а отже поряд із кількісним збільшенням штату, потрібно було підтягнути і його якість. Г. Бобринський пропонував вирівняти класи чиновників відповідно до зайнятих ними посад. Так, посади начальників канцелярій мали посідати чиновники не нижче IV класу (т. б. дійсний статський радник), помічників начальників відділів, перекладачів, журналістів — не нижче VIII класу (колезький асесор)<sup>21</sup>.

2 липня 1915 р. щодо кадрового складу своєї адміністрації Г. Бобринський був уже більш наполегливий, вимагаючи відрядження на попередні місця роботи службовців Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини, які раніше не займали посади на державній службі. Мова найперше йшла про працівників приватних освітніх закладів, земських та громадських установ, організацій. Поряд із цим генерал-губернатор турбувався про працевлаштування означених осіб, що для служби в Галичині звільнилися з неурядових установ. Унаслідок відрядження їх назад вони могли опиняться безробітними<sup>22</sup>.

Не аби-який вплив на якісне виконання службових обов'язків впливало матеріально-побутове забезпечення чиновників. Як свідчать документи із фінансуванням, як апарату тимчасового військового генерал-губернатора, так і управлінських органів на місцях існували серйозні проблеми. Фінансове забезпечення управлінських структур генерал-губернаторства здійснювалося не лише з державної скарбниці, але і коштами вирученими місцевими адміністраціями шляхом запровадження різного роду податків та зборів, одержавлення власності австрійських підданих, що покинули Галичину. Так, оплата праці чиновників окупаційної адміністрації, які покинули останніми край у ході евакуації 1915 р., була здійснена з вивезеної каси однієї з крамниць Львова<sup>23</sup>.

Найбільш інформативним джерелом по фінансовому забезпеченню управлінського апарату Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини був журнал надходжень та витрат Канцелярії генерал-губернатора. Як свідчать записи із цього документу протягом 1914 р. окупаційна адміністрація намагалася забезпечувати всі видатки та покривати різні, як службові, так і особисті витрати службовців. Так, досить часто зустрічалися записи про надання матеріальної допомоги на лікування, поховання службовців та членів їхніх родин (суми близько 100–150 руб.)<sup>24</sup>.

Фактично всі службові потреби 1914 р. задовольнялися у повній мірі. Найбільше коштів виділялося на придбання коней та зброю (470 руб. на одиницю). Щомісяця на оперативні потреби унтер-офіцерам жандармського поліцейного управління видавалося близько 534 руб.; за відрядження платили по 20 руб. Були встановлені середні заробітні плати: поліцейські отримували по 182,5 руб., перекладачі, діловоди, помічники діловодів отримували по 82,5 руб. в місяць. Найменшою зарплата була у чиновників із числа колишніх австрійських підданих — по 70 руб.<sup>25</sup>

У 1915 р. ми вже спостерігаємо скорочення видатків і насамперед на відрядження. Зокрема, вони фінансувалися лише у разі їх крайньої необхідності. Разом із цим генерал-губернатор у відповідному рапорті до штабу Південно-Західного фронту зазначав, що він змушений збільшити канцелярські витрати та розширити штат писарів з 13 до 20 осіб, асигнувати на господарські потреби управлінського апарату не 200 руб. (як це було у 1914 р.), а 300 руб. на місяць<sup>26</sup>.

На місцевому губернському та повітовому рівні питання фінансового забезпечення управлінських органів ще більш нестабільним. Наприклад, у жовтні 1914 р. начальник Старо-Самбірського повіту Львівської губернії доповідав: «В Старо-Самборском уезде существует 4 города: Старо-Самбор, Старосоль, Фельштин, Хиров. В настоящее время все эти города лишены тех доходов, которые получали от Австрийского правительства. Городское управление в этих городах существует кое-как на небольшие средства, которые оно собирает путем обложения налогом небольшого числа купцов и торговцев, а также взиманием 20 копеек с каждой частной подвод, останавливающейся в городе. От продажи собственного леса и взимая платы с головы скота, убиваемого на своей бойне. Средства эти не покрывают расходов на жалование бургомистра и писаря, городских. Последние по этой причине очень неохотно и небрежно несут свою



службу в містах і тому помічається відсутність порядку і належної чистоти. Між тим з настанням теплої пори для уникнення появи інфекційних захворювань потрібен суворий нагляд за чистотою не тільки на вулицях міста і во дворах мешканців на місцях домогосподарств так і відсутніх. Не визнаєте ли можливим ваше сиятельство утворити в названих містах штат російської поліції з околоточного надзирача і п'яти міських в кожному з відпусткою їм коштів на утримання і зарплату з казначейства. Об изложенном имею честь представить на благоусмотрение вашего сиятельства<sup>27</sup>».

У другій половині липня 1915 р. із Західної України вже йшла повномасштабна евакуація російської адміністрації. Г. Бобринський заявив, що Тимчасове військово-генерал-губернаторство не ліквідується, а лише тимчасово скорочує свій штат. Тому він пропонував вищим органам Російської імперії виділити 15–20 тис. руб. для призначення грошової допомоги тимчасово відстороненим від служби чиновникам. Частина чиновників задіяних в управлінських органах окупаційної адміністрації мали відрядити на попередні місця служби. Кількість таких відряджених була досить значною: з Львівської губернії — 9 чиновників; Чернівецької — 2; з Перемишлянської — 5; Тернопільської — 3; у штаб 8-ї армії — 13; в штаб Мінського військового округу — 3; в розпорядження генерал Кондратьєва — 4.

Певну проблему, яку Канцелярія генерал-губернатора Г. Бобринського намагалася по-можливості вирішити, складало матеріальне забезпечення «тимчасово відсторонених» (за термінологією Г. Бобринського) чиновників рекрутованих із числа армійських та державних відставників, діячів земств, громадських організацій. За ними намагалися зберегти встановлені на службі в управлінському апараті Галичини зарплатні плати, незалежно від того чи зможуть вони поновитися на свої попередні місця роботи. Для осіб набраних на роботу в органи окупаційної адміністрації Галичини за вільним наймом (здебільшого малокваліфіковані чиновники, робітники по господарській частині, обслуговуючий персонал) пропонувалося видати у вигляді компенсації двомісячне жалування та оплатити транспортні витрати при поверненні на місця свого постійного проживання<sup>28</sup>.

Частина чиновників, що залишалася в управлінському апараті генерал-губернаторства для продовження ведення справ, була перевезена до м. Бердичів Київської губернії. Кадровий склад скороченого управління Тимчасового військового генерал-губернатора Галичини подано у табл. 3.

Таблиця 3

| № | Наименование учреждения            | Состав чиновников | Число чинов |
|---|------------------------------------|-------------------|-------------|
| 1 | 2                                  | 3                 | 4           |
| 1 | Генерал-губернатор и его помощники |                   | 1           |
|   | Адъютант                           |                   | 1           |
|   | Штаб-офицер для поручений          |                   | 1           |

Продовження таблиці 3

| 1 | 2                                       | 3                                       | 4 |
|---|---|---|---|
|   | Старших чиновников для поручений        |   | 2 |
| 2 | Канцелярия военного генерал-губернатора | Начальник канцелярии                    | 1 |
|   |   | Юрисконсульт                            | 1 |
|   |   | Начальник отделения                     |   |
|   |   | Помощники начальников отделения         | 2 |
|   |   | Делопроизводитель                       | 1 |
|   |   | Казначей                                | 1 |
|   |   | Бухгалтер                               | 1 |
|   |   | Секретарь                               | 1 |
|   |   | Писарей                                 | 4 |
|   |   | Для хозяйственных нужд                  | 2 |
| 3 | Штаб военного генерал-губернатора       | Начальник штаба                         | 1 |
|   |   | Старший адъютант                        | 4 |
|   |   | Секретарей                              | 1 |
|   |   | Штаб-офицер для поручений               | 1 |
|   |   | Журналист                               | 1 |
|   |   | Писарей                                 | 5 |
|   |   | Нестроевых для хозяйственной надобности | 7 |
| 4 | Интендантское управление                | Начальник управления                    | 1 |
|   |   | Начальник продовольческого отделения    | 1 |
|   |   | Делопроизводителей                      | 3 |
|   |   | Писарей                                 | 6 |
|   |   | Вахтер                                  | 1 |
|   |   | Нестроевых для хозяйственной надобности | 1 |
| 5 | Управление по квартирному довольствию   | Начальник управления                    | 1 |
|   |   | Делопроизводителей                      | 1 |
|   |   | Старших столоначальников                | 1 |
|   |   | Бухгалтер                               | 1 |

| 1 | 2                                    | 3   | 4 |
|---|--------------------------------------|---|---|
|   |                                      | Инженеров для составления и поверки технической и документальной информации | 1 |
|   |                                      | Писарей   | 6 |
|   |                                      | Нестроевых для хозяйственной надобности                                     | 1 |
| 6 | Военно-санитарное управление         | Военно-санитарное управление  | 1 |
|   |                                      | Старший делопроизводитель   | 1 |
|   |                                      | Бухгалтер   | 1 |
|   |                                      | Писарь  | 1 |
|   |                                      | Нестроевых для хозяйственной надобности                                     | 1 |
| 7 | Военно-ветеринарное управление       | Инспектор   | 1 |
|   |                                      | Делопроизводитель   | 1 |
|   |                                      | Нестроевых для хозяйственной надобности                                     | 1 |
| 8 | Управления военно-окружного контроля |   |   |

За матеріалами: ЦДІАК України, ф. 361, оп.1, спр. 461, арк. 81–83.

Дані таблиць 2 і 3 дозволяють стверджувати, що було скороченого чиновників цивільного управління, але натомість збільшено кількість технічного (канцеляристського) персоналу у військовому управлінні, які мали займатися ліквідаційною діяльністю та оформлювати відповідні папери.

Для того аби в разі другого зайняття Східної Галичини та Буковини не довелось повторювати старих помилок уже у ході евакуації органів управління Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини спочатку до Бердичева, потім до Києва влада почали розробляти заходи щодо докорінної реорганізації адміністративного апарату, перегляду наріжних засад кадрової політики. Розробленню нової ефективної управлінської схеми (якщо не за формою, то за її сутнісними, якісними характеристиками) було приділено багато уваги в період з осені 1915 по весну 1916 рр.<sup>29</sup>

12 грудня 1915 р. Г. Бобринський звернувся до міністра внутрішніх справ О. Хвостова з проханням запропонувати губернаторам та градоначальникам подати списки кандидатів на посади начальників повітів та їхніх заступників із докладними відомостями щодо служби, ділових та моральних якостей кандидатів. У відповідь міністр циркуляром від 24 грудня 1915 р. наказав губерна-

торам та градоначальникам Галичини приступити до формування кадрового резерву. Вказувалось аби кожен із керівників губернії мав не менше 20 кандидатів на посади начальників повітів, по 30 — на посади помічників начальників повітів із адміністративно-господарської та поліційної роботи<sup>30</sup>.

Паралельно з цим в останні два місяці 1915 р. спеціальна Комісія під головуванням військового генерал-губернатора Галичини займалася розробленням тексту нового «Временного положення об управленні областями Австро-Венгрии, занятыми по праву войны»<sup>31</sup>. У січні 1916 р. цю роботу було завершено, й 1 лютого за дорученням військового генерал-губернатора Галичини проекти «Временного положення об управленні областями Австро-Венгрии, занятыми по праву войны» було надіслано головнокомандуючому арміями Південно-Західного фронту<sup>32</sup>. Розроблений Комісією проект нормативно-правового акту нараховував 110 статей і був суттєво детальнішим за чинний на той час, хоча і складався з тих самих структурних підрозділів<sup>33</sup>. Проект тимчасових штатів «Управления начальника уезда в областях Австро-Венгрии, занятых по праву войны» передбачав посади повітових лікаря та ветеринара, 10 посад урядників і 50 — стражників (тобто вдвічі більше, ніж було раніше) на повіт і, окрім того, на допомогу останнім, при необхідності, за розпорядженням військового генерал-губернатора додавалися 25 піших та 25 кінних нижніх чинів переважно унтер-офіцерського звання та козаків<sup>34</sup>.

4 березня 1916 р. імператор височайше повелів скасувати посаду тимчасового військового генерал-губернатора Галичини (наказ начальника Штабу Верховного головнокомандуючого від 7 березня 1916 р. за № 308) із зарахуванням генерал-ад'ютанта графа Г. Бобринського у розпорядження головнокомандуючого арміями Південно-Західного фронту. Також підлягали скасуванню Штаб військового генерал-губернатора, посади двох старших чиновників для доручень та штаб-офіцера для доручень при військовому генерал-губернаторі. Канцелярія військового генерал-губернатора (фактично — у вигляді архіву справ) мала перейти у тимчасове підпорядкування головного начальника Київського військового округу<sup>35</sup>.

Своїм наказом за № 480 від 23 березня 1916 р. генерал-ад'ютант Г. Бобринський склав із себе повноваження тимчасового військового генерал-губернатора Галичини, фактично завершивши цим процес розформування адміністративного апарату генерал-губернаторства<sup>36</sup>.

Отже, у кадровій політиці імперської влади протягом першого періоду російської окупації Галичини були серйозні прорахунки. Багато кадрових проблем були об'єктивно обумовленні застарілими підходами до формування чиновницького апарату, відсутністю завчасно підготовленого кадрового резерву, складнощами воєнного часу. Дійсно, можна погодитися із російськими та вітчизняними дослідниками, які наголошують на недостатній фаховості відряджених до Галичини російських чиновників, але варто при цьому зауважити, що на загальну кадрову ситуацію впливали місцеві особливості. У Львівській та Перемишльській губернії ми не зустрічали серйозних нарікань на фаховість чиновників (набір здійснений з українських губерній Російської імперії, насамперед

Південно-Західного краю), чого не скажеш про Чернівецьку губернію (набір з Бессарабської губернії), де ледь не половина службовців самим губернатором була визнана неблагонадійною, чи повністю некомпетентною. В умовах складної військово-політичної ситуації місцеві урядники мусили вирішувати кадрові проблеми, просити не тільки замінити окремих чиновників, але виділити додаткові кошти на розширення штатів, збільшення оплати праці новим службовцям, додаткових асигнувань на відрядження, канцелярські витрати. Саме повсякденні кадрові складнощі змусили окупаційну адміністрацію відступити від своїх принципів та залучити австрійських підданих до служби в якості перекладачів, писарів, тощо.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

<sup>1</sup> *Решет О., Янишин Б.* Україна в період першої світової війни: історіографічний аналіз // Український історичний журнал. — 2004. — № 4. — С. 3–33.

<sup>2</sup> *Кучера І.В.* Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914–1917 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 «Всесвітня історія». — Чернівці, 2005. — 19 с.; *Любченко В.Б.* Російська окупаційна адміністрація у Галичині та на Буковині // Велика війна (1914–1918) і Україна. — К.: ТОВ «Кліо». — С.248–301; *Мазур О.Я.* Східна Галичина у роки Першої світової війни (1914–1918): автореф. дис... канд. іст. наук: 20.02.22 / Державний ун-т «Львівська політехніка»; Інститут гуманітарної освіти. — Львів, 1997; *Яремчук В.* Державотворчий процес у західній Україні та Перша світова війна // Перша світова війна і слов'янські народи. — К., 2004. — С. 90–96.

<sup>3</sup> *Бахтурина А.Ю.* Окраины Российской империи: государственное управление и национальная политика в годы Первой мировой войны (1914–1917). — М., 2004. — 394 с.; *Савченко В.Н.* Восточная Галиция в 1914–1915 годах: Этносоциальные особенности и проблема присоединения к России // Вопросы истории. — 1996. — № 11/12. — С. 95–106.

<sup>4</sup> *Бахтурина А.Ю.* Указ. соч. — С. 70–71.

<sup>5</sup> Наступление Юго-Западного фронта в мае–июне 1916 года. Центральный государственный военно-исторический архив // ред. Ф.М. Бородин. — М.: Военное издательство Народного комиссариата обороны союза СССР, 1940. — С. 114–117.

<sup>6</sup> Центральный державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України), ф. 361, оп. 1, спр. 85, арк. 6.

<sup>7</sup> Там само, спр. 2406, арк. 50.

<sup>8</sup> Там само, спр. 4, арк. 5–6.

<sup>9</sup> Там само, спр. 2406, арк. 4.

<sup>10</sup> Там само, спр. 85, арк. 2–3.

<sup>11</sup> *Бахтурина А.Ю.* Указ. соч. — С. 78; *Петрович І.* [Крип'якевич І.П.] Галичина під час російської окупації. Серпень 1914 — червень 1915. — Б.м., 1915. — С. 14–17.

<sup>12</sup> ЦДІАК України, ф. 361, оп. 1, спр. 6, арк. 8–9.

<sup>13</sup> *Бахтурина А.Ю.* Указ. соч. — С. 78–79.

<sup>14</sup> ЦДІАК України, ф. 361, оп. 1, спр. 331, арк. 1–2.

<sup>15</sup> Там само, арк. 44.

<sup>16</sup> Там само, спр. 311, арк. 44.

- <sup>17</sup> Там само.  
<sup>18</sup> Там само, арк. 9–10.  
<sup>19</sup> Там само, арк. 40–44.  
<sup>20</sup> Там само, спр. 85, арк. 15 зв.  
<sup>21</sup> Там само, арк. 15–16.  
<sup>22</sup> Там само, спр. 461, арк. 1–2.  
<sup>23</sup> Там само, спр. 139, арк. 3.  
<sup>24</sup> Там само, спр. 965, арк. 1–47.  
<sup>25</sup> Там само.  
<sup>26</sup> Там само, спр. 85, арк. 16.  
<sup>27</sup> Там само, арк. 24.  
<sup>28</sup> Там само, спр. 461, арк. 25–27.  
<sup>29</sup> Там само.  
<sup>30</sup> Там само, арк. 64–65.  
<sup>31</sup> Там само, арк. 39.  
<sup>32</sup> Там само, арк. 67.  
<sup>33</sup> Там само, арк. 125–130.  
<sup>34</sup> Там само, арк. 141 зв.  
<sup>35</sup> Там само, спр. 2406, арк. 52.  
<sup>36</sup> Там само, арк. 46, 47.

Стаття надійшла до редколегії 28.11.2013.

#### **ВРЕМЕННОЕ ВОЕННОЕ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВО ГАЛИЧИНЫ: КАДРОВЫЙ АСПЕКТ**

*На основе архивных материалов рассмотрены особенности формирования кадрового состава управленческого аппарата Временного военного генерал-губернаторства Галиции, реконструирован социально-профессиональный портрет чиновников, определены национальные, профессиональные и политические подходы к комплекции штабов центральных и местных оккупационных органов.*

**Ключевые слова:** Временное военное генерал-губернаторство Галиции, оккупационная администрация, кадровый состав, Канцелярия Временного военного генерал-губернаторства Галиции, Штаб Временного военного генерал-губернаторства Галиции, Г. Бобринский.

#### **TEMPORARY MILITARY GOVERNOR-GENERALSHP GALICIA: PERSONNEL ANALYSIS**

*Based on archival materials forming the staff of the administrative apparatus of the Provisional Military Government General Galicia was shown, social and professional portrait officials determined national, professional and political approaches to the recruitment of national and local occupation authorities were reconstructed.*

**Keywords:** Temporary Military Governor-General of Galicia, occupation administration, staffing, Office of the Temporary Military Governor-General of Galicia, headquarters of the Temporary Military Governor-General of Galicia, G. Bobrinskiy.